

ily cere-
cahier

vogels
aristofanes

ily cere- cahier 47c
a part of:

Aristofanes

Wolken

Vogels

Kikkers

Vertaald, ingeleid en van aantekeningen
voorzien door M. d'Hane-Scheltema

Athenaeum—Polak & Van Gennep
Amsterdam 1995

Het ruisen van hun wiekslag en hun vaart
doet heel de ether trillen bij het zoeken.
Die god moet in de buurt zijn, hier vlakbij.

PEISTHETAIROS

Dan dient men snel de pijl en boog en slingers
ter hand te nemen. Alle helpers hier!
Tref ze en schiet goed raak! Geef mij een slinger.

VOGELS

Er is oorlog, er dreigt
een verschrikkelijke strijd
tussen ons en de goden.
Nu is het geboden
luchtruimte en -wegen
te verdedigen tegen
indringend gespuis
van de goden van Zeus!

HAAN

Laat iedereen goed uit zijn ogen kijken.
Nu hoor ik toch een vleugelslag dichtbij,
net of een god tussen de wolken neerglijdt...

In de lucht verschijnt Iris met grote vleugels aan en een regenboogmuts. Ze zakt langs een kabel neer.

PEISTHETAIROS

Daar is ie, daar! Waar vliegt u heen? Sta stil.
Niet verder vliegen. Hierheen. Houd uw vaart in.
Wie bent u? Waarvandaan? Zeg ons, wie bent u?

IRIS

Ik kom van de Olympos, van de goden.

PEISTHETAIROS

Hoe heet u, met zo'n sluierhoed of windzeil?

IRIS

De snelle Iris...

PEISTHETAIROS

Weer zo'n staatsgalei?³⁸

IRIS

Wat nu!

PEISTHETAIROS

Laat iemand van de gieren haar
gevangennemen in de lucht.

IRIS

Gevangen?

Wat is dit voor schandaal?

PEISTHETAIROS

Dat zult u merken!

IRIS

Dit is een gróf schandaal!

PEISTHETAIROS

Door welke poort
kwam u hier binnen? Dát is een schandaal.

IRIS

Bij Zeus, ik weet heus niet door welke poort.

PEISTHETAIROS

De huichelaarster! Hoor je, hoe ze huichelt?
U kwam toch langs de kraaienwacht? Of niet?
Kreeg u geen visum van de ooievaars?

IRIS

Nou, wat een nonsens!

PEISTHETAIROS

Geen?

IRIS

Bent u soms gek?

PEISTHETAIROS

En ook geen stempel van de controlijster?

IRIS

Mijn beste vriend, ik kreeg hier niets, van niemand.

PEISTHETAIROS

Zodat u dan maar stiekem verder vloog
door iemand anders luchtkasteel en ruimte?

IRIS

Waar anders langs kunnen de goden gaan?

PEISTHETAIROS

Ik weet het niet, bij Zeus. Maar hierlangs niet.
U bent in overtreding hier. Beseft u
dat u het meest van alle irissen

de doodstraf hebt verdiend voor wat u deed?

IRIS

Wij goden zijn onsterfelijk!

PEISTHETAIROS

Maar doodstraf
is doodstraf, en wij zouden een figuur slaan
als wij, gebieders over ieder ander,
aan u als goden alle vrijheid lieten.
U moet goed weten dat u op uw beurt
u richten moet naar hogerhand. Maar zeg me:
waar gaat de vliegreis heen?

IRIS

Ik ga voor Zeus
de mensen zeggen dat ze moeten offeren
en schapen slachten bij het vuur, en zorgen
voor vleeslucht voor de goden...

PEISTHETAIROS

Welke goden?

IRIS

Hoe, welke goden? Die daar in de hemel.

PEISTHETAIROS

Zijn jullie goden?

IRIS

Ja, wie dacht u dan?

PEISTHETAIROS

Wij vogels zijn de goden, sinds vandaag.
Wij krijgen offers. Zeus niet meer, bij Zeus!

IRIS

Ach, dwaze dwaas! Wek niet de boze toorn
der goden op, want Dike kan u treffen,
uw volk verdoemen met een schicht van Zeus,
zodat uw lichaam in uw eigen woonstad
geblakerd wordt, als bij Euripides!⁹⁹

PEISTHETAIROS

Luister nu eens en staak die bolle praat.
En kalm nu! Denkt u soms dat ik een slaaf ben
en dat u mij met dit soort woorden bang maakt?
Begrijp me goed: als Zeus te lastig wordt

dan blaker ik zijn eigen huis—en dat
van Amfion—met bliksemadelaars!⁴⁰
Dan stuur ik purperganzen naar omhoog
met pantervellen om, naar Zeus z'n huis,
zeshonderd stuks of meer. Ook in 't verleden
had Zeus al last van één gigant-flamingo!⁴¹
En u, als u mij dwars zit, pas maar op:
gezant of niet, ik open u de dijen
en rand u aan, ja Iris zelf! En zie,
mijn oudemannefok zal driemaal bol staan!

IRIS

Het zal u spijten, vriend, wat u daar zegt!

PEISTHETAIROS

Bent u nu nog niet weg? En snel! Klets klats...

IRIS

Mijn vader brengt uw hoogmoed wel tot zwijgen!

PEISTHETAIROS

Ai ai! Vliegt u maar naar een jonger iemand,
die kunt u beter blakeren dan mij.

Iris verdwijnt in de lucht.

VOGELS

Zegt het voort, zegt het voort:
wij sluiten de poort.

Onze stad is verboden
voor hemelse goden.

En de walm van altaren
die stijgt van de aarde
komt tót ons gebied,
maar verder ook niet!

PEISTHETAIROS

Ik vraag me af of onze omroepvogel,
die naar de mensen ging, nog terug zal keren...

De omroepvogel vliegt net binnen.

OMROEPVOGEL

Edele, welgeboren Peisthetairos,
weledelzeergeveerde excellentie,
grootachtbaarzeereerwaarde... help me even!

PEISTHETAIROS

Wat wil je zeggen?

OMROEPVOGEL

Hier, de gouden krans
namens de burgerij, voor al uw wijsheid...

PEISTHETAIROS

Ik neem hem graag, maar waarom deze eer?

OMROEPVOGEL

Die wonderwolkenstad, die u daar sticht...
U weet niet half hoe u geprezen wordt
en hoeveel mensen naar dit land verlangen!
Want vroeger, vóór u deze stad gesticht had,
was iedereen een Sparta-maniak:
lang haar, veel rauwkost eten, kleren slordig,
de Sokratoer opgaan, en knuppels dragen...
Maar nu niet meer. Nú is men vogelgek.
Men denkt en doet alleen nog maar als vogels.
Direct al 's ochtends vroeg bij 't eerste kriecken
komt iedereen zijn nest uit, pikt een broodkorst,
en vliegt naar 't centrum, elk naar zijn bedrijfstak.
En daar vergaderd, zetten ze een boom op.
Hun vogelziekte is zo onmiskkenbaar,
dat ze elkaar zelfs vogelnamen geven:
de kleine kruidenier heet nu de Sperwer,
Menippos Zwaluw, en Opuntios,
die met één oog, heet de gedimde Kraai;⁴²
Simon, de dichter, noemt zich Vinkenoog,
een staatsman heet Den Uyl, en Chairefon
heet bleke Vleermuis, terwijl Meidias,
die volksverrader met zijn platte kop,
nu Sijs-in-kwartel heet. En ga maar door.
Uit vogelzucht ook zingen ze nu liedjes
waarin een zwaluw voorkomt, of een eendje,
een gans of duif, of een gevleugeld iets,

zelfs kleinigheden, als een veer of pluimpje.
Zo gaat dat daar. Ik kan u wel voorspellen
dat hier een massa mensen heen verhuist,
verlangend naar een vliegend vogelleven.
Ik zou maar vleugels inslaan voor die gasten!

PEISTHETAIROS

Bij Zeus! Dan moeten we direct aan 't werk.
Jij, ga zo snel je kunt op mandjes uit
en stop die vol met vleugels, allemaal.
En Manes moet ze hier naar buiten brengen.
Ik zal de nieuwe gasten hier ontvangen.

VOGELS

Mijn luchtig kasteel
wordt een stad van miljoenen,
een wereldberoemde,
waar Fortuna in speelt,
en velen, zo velen, willen hier wonen.

PEISTHETAIROS

Toe, sneller met die manden!

VOGELS

Want wat men maar lust
zal men hier kunnen vinden:
ambrozijnen godinnen
en 't vredig gelaat
van hemelse rust, en wijsheid en minne...

PEISTHETAIROS

Zeg jij daar, lakse kruier,
kan het soms nog wat luier?

VOGELS

Wat blijft hij nu staan
met zijn manden met vleugels?
Die man wil niet deugen,
u moet hem eens slaan.
Hij gaat trager dan trage ezels gaan!

PEISTHETAIROS

Ja, Manes is een ezel.

VOGELS

Maar sorteer ze nu eerst

in zangvogelvleugels,
geluksvogelvleugels
en zeevogelvleugels,
dan kun je met kennis van zaken
de mensen gevleugeld maken.

PEISTHETAIROS tot Manes

Wel, alle valken nog an toe! Verdwijen maar.
Zo'n luie vleugel kan ik niet gebruiken.

*Manes wordt weggeschopt. De eerste aspirantbewoner van de aarde meldt zich. Hij is een
weggelopen zoon, die ruzie met zijn vader heeft gehad.*

ZOON zingend

O, als ik een adelaar was,
O, wat zou ik vliegen!
over zee en waterplas...⁴³

PEISTHETAIROS

Die omroepvogel bracht geen vals bericht.
Daar heb je iemand, zingend over vogels...

ZOON

Fantastisch!
Niets is zo heerlijk als een vogelvlucht!
Ik ben goed high van vogels, ja ik vlieg...
ik wil hier wonen en uw wetten delen...

PEISTHETAIROS

Maar welke wetten? Want er zijn er veel...

ZOON

Nou, allemaal. Uw beste wet is wel
dat men z'n vader bijten mag en knijpen...

PEISTHETAIROS

Da's waar, bij Zeus. Wij vinden het heel kranig
wanneer een jonge haan zijn vader pikt.

ZOON

Nou, daarom kwam ik hier. Ik wil mijn vader
de strot afknijpen en zijn centen pikken.

PEISTHETAIROS

Nee, nee! Er is een oude vogelwet,
al uit de oertijd van de ooievaren:

een vader ooievaar die al zijn zoons
heeft grootgebracht tot een zelfstandig vliegen,
kan aanspraak maken op derzelver bijstand.

ZOON

Dan wordt mijn reis hierheen wel goed beloond,
als ik mijn vader ook nog moet verzorgen!

PEISTHETAIROS

Geen zorgen, vriend. Je kwam hier voor je bestwil,
ik vleugel je tot vaderloze vogel.⁴⁴

En luister, jonkie, naar een goede raad,
die ik ook zelf kreeg, toen ik klein was: sla,
nee, sla je vader nooit! Maar hier, pak aan
geeft hem een schild
een vlerktuig...
en een lans

...en een lanseveer voor links,
en hier, een soort van hanekam. Nu word je
een goed soldaat, je krijgt soldij en laat
je vader leven. Beter nog: je vliegt
direct naar Thrakië, want daar is oorlog.

ZOON

Bij Dionysos! Dat is goed bedacht.
Ik zal het doen.

PEISTHETAIROS

Het zal je goed doen ook.

De zoon gaat af. De Atheense dichter Kinesias, zeer mager en mank, komt op.

KINESIAS

Ik wiek op mijn vleugels
omhoog naar Olympos,
ik vlieg langs zingende wegen...

PEISTHETAIROS

Die heeft een karrevracht aan vleugels nodig!

KINESIAS

Zonder angsten en vrezen
vlieg ik langs wondere wegen...

PEISTHETAIROS

Wees welkom, bonestaak Kinesias.

Wat hobbelt u hier hinkend in het rond?

KINESIAS

Ik wil een vogel zijn en zingen
zo helder als de nachtegaal...

PEISTHETAIROS

Ja, laat dat zingen maar. Zeg me, wat wilt u?

KINESIAS

Ik wil gevleugeld langs de hemel gaan
en in de wolken nieuwe verzen plukken,
luchtledige, sneeuwvlokkige preludes...

PEISTHETAIROS

Kan men preludes plukken? Uit een wolk?

KINESIAS

Ja, onze dichtkunst hangt hoog in de lucht.
De allerschoonste lyrische gedichten
zijn wolkig, nevelrijk, blauwgrijsdoorschijnend
en snelgewiekt. Ik zal u laten horen...

PEISTHETAIROS

Nee, spaar de moeite.

KINESIAS

Heus, dit moet u horen:

O luchtdoorzwalkende
vleugelgestalten
van halzenreikende vogels...

PEISTHETAIROS

Schei uit!

KINESIAS

Moge mijn dwalende dooltocht
gaan op de adem van winden...

PEISTHETAIROS

Bij Zeus! Ik zal uw adem laten stokken!

KINESIAS

Eerst neem ik de weg van de zuidenwind,
maar dan weer wend ik me noordwaarts
over de havenloze hemelbaan...

hijgend, want steeds door Peisthetairos opgejaagd

Mijnheer, u hebt een aardig spel bedacht!

PEISTHETAIROS

U wilde toch zo graag gevleugeld worden?

KINESIAS

Wat een ontvangst! Een dichter-dirigent,
om wie men elders vecht, zó te begroeten!

PEISTHETAIROS

Wilt u soms hier bij ons het vogelkoortje
gaan dirigeren? Leotrofidas⁴⁵
betaalt de kosten.

KINESIAS

Bah, u spot met mij.
Als u maar goed begrijpt dat ik niet rust
voor ik twee vleugels heb om mee te vliegen.

Er komt een zwendelaar aan.

ZWENDELAAR *zingend*

Zeg, bontgekleurde zwaluwstaart,
wie zijn die zielepietjes daar
in hun gekleurde veren?

PEISTHETAIROS *nog tot de dichter*

Jij bent een lastpost. En geen halve ook!
Daar komt nog iemand aan, hij neuriet iets...

ZWENDELAAR

'k Herhaal: zeg bontgeweven zwaluwstaart...

PEISTHETAIROS

Hij zingt, geloof ik, om een jas te krijgen.
Hij heeft waarschijnlijk heel wat veren nodig.

ZWENDELAAR

Wie deelt hier vleugels uit aan nieuwelingen?

PEISTHETAIROS

Hier, ik. Vertel maar wat u nodig hebt.

ZWENDELAAR

Vleugels en nog eens vleugels. Vraag maar niets.

PEISTHETAIROS

Wilt u dan lijnrecht naar Pellene⁴⁶ vliegen?

ZWENDELAAR

Welnee, ik ben in overzeese dienst
als intrigant-verklikker...

PEISTHETAIROS

Mooie baan!

ZWENDELAAR

...en valse-aanklacht-man. Ik wil die vleugels
om mijn exploten sneller rond te brengen.

PEISTHETAIROS

Doet u dat sneller als u vleugels hebt?

ZWENDELAAR

Dat niet, maar zo ontduik ik zeepiraten
en als ik terugvlieg tussen pelikanen
breng ik een bek vol met processen mee.⁴⁷

PEISTHETAIROS

Zijn dát uw bezigheden? Zeg, u klaagt
dus niet-Atheners aan? En dat zo jong nog!

ZWENDELAAR

Wat anders? Putjesscheppen kan ik niet.

PEISTHETAIROS

Er zijn toch wel fatsoenlijker besognes
waarvan een man als u netjes kan leven
dan valse procedures aan te spannen.

ZWENDELAAR

Zeg, maak me nu niet kwaad, maar geef die vleugels.

PEISTHETAIROS

Ik zal u vleugelen met woorden...

ZWENDELAAR

Wat?

Hoe vleugel je met woorden?

PEISTHETAIROS

Mensen vliegen
door woorden soms heel hoog...

ZWENDELAAR

Wie dan?

PEISTHETAIROS

Soms hoor je
een vader wel eens zeggen, bij de kapper,

over zijn zoontje: 'Nou, dat joch van mij heeft een bevlieging van de paardensport, sinds dat Deïtrefes⁴⁸ hem heeft bepraat.' En dan een ander: 'En mijn zoon vliegt weg met alles wat toneel is. 't Is een zwever.'

ZWENDELAAR

Gaan ze dan zweven door het woord?

PEISTHETAIROS

Jazeker,
door woorden wordt de geest omhoog gericht
en wordt een mens verheven. Zo ook u:
ik geef u vleugels door met goede woorden
u tot een eerlijk werkmans te verheffen.

ZWENDELAAR

Mij niet gezien!

PEISTHETAIROS

Wat wilt u dan?

ZWENDELAAR

Mijn afkomst
verraad ik niet. Het zwendelen bij ons
is een familiezaak. Toe, geef nu vleugels,
snelle en lichte, van een valk of havik,
zodat ik in een wip mijn mensen dagvaard,
de zaak laat dienen en beslag leg...

PEISTHETAIROS

Zo!

U wilt dat de gedaagde wordt veroordeeld
voordat hij kan verschijnen!

ZWENDELAAR

Ja, u snapt het.

PEISTHETAIROS

Terwijl hij naar de rechtbank vaart, legt u
bij hem beslag op wat hij heeft...

ZWENDELAAR

Precies.

Ik word een soort van drijftol.

PEISTHETAIROS

Zo. Een drijftol.

Dat treft, bij Zeus! Ik heb hier uit Korkyra
een schitterend, goed-zwiepend vleugeltuig...

ZWENDELAAR

Nee, spaar me, da's een zweep!

PEISTHETAIROS

Dat zweept goed op.

Ik zal u laten vliegen als een drijftol!

ZWENDELAAR

Au au! Ik arme!

PEISTHETAIROS

Zorg maar dat u opvliegt!

Ja, scheer u weg! Stuk ongeluk! Nu merkt u
hoe pijnlijk procedurezwendels zijn.

tot slaven

Kom, pak die vleugels maar en weg ermee.

*Terwijl Peisthetairos en zijn helpers de veren en vleugels gaan wegbrengen, zingt een
aantal vogels een intermezzo.*

VOGELS

Heel wat wonderlijke zaken
zien wij hoog vanuit de lucht
tijdens onze vogelreizen.

In het noorden, in een bos
groeit een wonderlijke boomsoort
van de naam Kleonymos,⁴⁹
goed voor niks, een lange lijs en
verder niks.

Elke lente spruit hij uit,
valse knoppen vol chantages
en in 't najaar valt een vracht
laffe, hulpeloze blaadjes
van hem af.

Er is ook een donker land,
ergens ver in duist're streken,
waar geen enkel lampje brandt.

Men ontbijt en luncht er samen,
verder niks.

Want des avonds ga je daar
niet meer veilig samen eten,
want je wordt er in de nacht
lamgebeukt, ze pakken alles
van je af.

De god Prometheus (al eerder een godenverrader, toen hij het vuur stal en aan de mensen gaf) komt in het geheim aan de vogels berichten dat een gezantschap van Olympische goden in aantocht is om te onderhandelen. Hij camoufleert zich met een grote cape en parasol.

PROMETHEUS

Stil alsjeblieft, laat Zeus mij hier niet zien!

Zeg, waar is Peisthetairos?

PEISTHETAIROS

Hé, wa's dat?

Waarom die camouflage?

PROMETHEUS

Kunt u zien

of iemand van de goden achter me aan komt?

PEISTHETAIROS

Niet één. Wie bent u?

PROMETHEUS

Zeg, hoe laat is het?

PEISTHETAIROS

Hoe laat? Een eindje in de middag. Zeg 'ns, wie bent u?

PROMETHEUS

Koeienmelktijd, of al later?

PEISTHETAIROS

Wat doet u raar. Wat wilt u?

PROMETHEUS

Wat doet Zeus?

Heeft hij de wolken open of al dicht?

PEISTHETAIROS

Nou, stik maar...

PROMETHEUS

Goed. Dan zal ik alles afdoen.

PEISTHETAIROS

Prometheus! Beste vriend!

PROMETHEUS

Stil toch! Niet schreeuwen!

PEISTHETAIROS

Wat is er?

PROMETHEUS

Stil toch. En mijn naam niet noemen!

Als Zeus mij hier ontdekt, ben ik verloren.

Ik leg je alles van daarboven uit,

als jij die parasol boven mijn hoofd houdt

zodat de goden mij niet kunnen zien.

PEISTHETAIROS

Bravo!

Dat heb je heel promethisch uitgedacht.

Schuif er maar onder en vertel me alles.

PROMETHEUS

Luister dan goed.

PEISTHETAIROS

Ik luister. Spreek maar op.

PROMETHEUS

Het is met Zeus gedaan!

PEISTHETAIROS

Wat! Sinds wanneer?

PROMETHEUS

Sinds deze stad van jullie in de lucht.

Geen mens op aard offert nog aan de goden,

geen geur van schenkel kwam ons in de neus,

de hele dag niet. Offervlees? Geen stukje!

't Is vasten, net als op Demeters feest.

De meer barbaarse goden zijn aan 't krijsen,

net als Illyriërs,⁵⁰ van pure honger

en dreigen met een veldtocht tegen Zeus

als hij niet gauw een nieuwe toevoer opent

en zorgt voor verse porties ingewanden.

PEISTHETAIROS

Zijn er barbaren onder jullie goden?

PROMETHEUS

Natuurlijk. De familiegoden van
minder beschaafde burgers van Athene.

PEISTHETAIROS

Hoe heten die barbaarse goden dan?

PROMETHEUS

De Dommegoden, Gévédéjers...⁵¹

PEISTHETAIROS

Oh!

Vandaar dat men dus godverdomme zegt.

PROMETHEUS

Dat klopt precies. Nu, luister wat ik zeg:
straks komen hier twee afgezanten praten,
gestuurd door Zeus en door die Dommegoden.
Maar spreek niets met ze af, niet voordat Zeus
de macht heeft teruggegeven aan de vogels
en u laat trouwen met zijn meesteres...

PEISTHETAIROS

Wie is die meesteres?

PROMETHEUS

Een beeldschoon meisje,
dat zorgt voor Zeus z'n bliksems, en veel meer,
zij koestert zijn ideeën, hoedt zijn plannen,
regelt zijn dagprogram, zijn vloot, zijn ruzies,
int zijn salaris van de jury-rechtbank...

PEISTHETAIROS

Doet zij dat allemaal voor hem?

PROMETHEUS

Ja heus,
als je haar overneemt, dan ben je klaar.
Vandaar mijn komst. Dit móest ik je vertellen.
Ik was toch altijd al een mensenvriend.

PEISTHETAIROS

Ja, dankzij jou alleen stoken wij vuur.

PROMETHEUS

Ik haat die goden. Allemaal. Dat weet je.

PEISTHETAIROS

Ja nou, jij bent een eeuwig godenhater.

PROMETHEUS

Een Timon³² van jewelste. Maar ik ga...
geef mij de parasol. Als Zeus me ziet,
denkt hij misschien: daar gaat een optochtmeisje.

PEISTHETAIROS

Hier, neem dit krukje mee, dat lijkt nog echter.

Intermezzo van het Vogelkoor

VOGELS

Bij het volk der Skiapoden
is een meer, waar Sokrates
vrij onfris naar doden vist.
Daar kwam ook Pisander zoeken,
want die had zijn eigen ziel
al een leven lang gemist.
En hij slachtte vóór zijn terugreis
'n offerdier, net als Odysseus,
ja, een heel kamelejong.
En wiens ziel kwam daarna zuigen
aan het bloed van die kameel?
Dat was vleermuis Chairefon!³³

Poseidon, Herakles en een zogenaamde Dommegod komen namens de Olympische goden op om over de heerschappij te overleggen.

POSEIDON

Hier is dus, zo te zien, de stad waarheen
wij moesten gaan. De Wolkenkoekoeksstad.
tegen de Dommegod

Zeg hé, wat doe jij daar? Niet links, die toga!
Doe dat eens goed. Over je rechterschouder!
Ezel! Je bent Laspodias³⁴ toch niet?
O democratisch land, waar gaat dat heen
als goden ezels kiezen als gezant?
Nu rustig, hè? Bij Zeus, je bent de ergste
van alle Gévédéjers die ik zag.

tot Herakles

Nu, Herakles, wat doen we?

HERAKLES *zeer hongerig*

Nou, ik zei

dat ik die vent ga wurgen die het luchtruim
blokkeert met deze muren...

POSEIDON

Maar mijn beste,
wij zijn gestuurd als onderhandelaars.

HERAKLES

Dan des te meer succes als ik hem wurg.

Peisthetairos komt met allerlei etenswaren aan om ter ere van de stichting van de stad een feestmaal aan te richten. De goden watertanden, omdat ze al zolang zonder offers leven.

PEISTHETAIROS

Geef mij de kaasrasp eens. En breng wat kruiden.

En nu de kaas. En steek het vuur vast aan.

POSEIDON

Wij, goden, willen u, mijnheer, begroeten.

Wij zijn een driemanschap...

PEISTHETAIROS

Nu kruiden raspen...

HERAKLES

Dat vlees! Waar is dat van?

PEISTHETAIROS

Dat is van vogels

die anti-democratisch zijn geweest

en nu gestraft...

HERAKLES

En raspt u daar dan eerst

die kruiden over? Hmmm...

PEISTHETAIROS *kijkt op*

Hé! Herakles!

Wat komt u doen?

POSEIDON

Wij komen als gezanten

namens de goden, voor een wapenstilstand.

PEISTHETAIROS *tegen een slaaf*

Die fles is leeg, er zit geen olie in.

HERAKLES

Ja, vogelvlees moet goed geolied zijn.

POSEIDON

Voor ons is oorlog zinloos, terwijl u

zolang u vrienden blijft met ons, de goden,

verzekert blijft van regen in uw drinkbak

en zorgeloos uw dagen uit kunt leven.

Wij komen hier met volmacht, om te praten
over dit alles...

PEISTHETAIROS

In de eerste plaats:

wij lokten nooit een oorlog uit. Maar goed,

als u nu redelijk wilt blijven, valt

er wel te praten, niet? Ons standpunt is

dat Zeus de heersersscepter terug moet geven

aan ons, de vogels. Als u daarmee instemt,
nodig ik uw gezantschap aan de lunch.

HERAKLES

Ik ga akkoord en stem er graag mee in.

POSEIDON

Wat! Goddeloze, dwaze hongerlap!

Geef jij je vaders scepter zomaar weg?

PEISTHETAIROS

Niet weg. Is het geen voordeel voor de goden
wanneer de vogels onder hen de baas zijn?

Tot nu toe zweren mensen valse eden,
omdat ze toch gedekt zijn door de wolken.

Maar als u voortaan met de vogels meedoet
en iemand liegt of roept 'loop naar de kraaien',
dan zal de kraai veeleer naar hem toe lopen
en hem, voor hij 't beseft, een oog uitpikken.

POSEIDON

Ja, bij Poseidon, wat u zegt klinkt goed.

HERAKLES

Uitstekend ja!

PEISTHETAIROS

En wat vindt u?

DOMMEGOD

Blablab...

HERAKLES

Hoort u? Hij vindt het goed...

PEISTHETAIROS

En luister dan:

er is nog meer waarmee wij jullie helpen.

Als iemand aan een god een offer toezegt,
maar dat uit gierigheid niet inlost, denkend:
'de goden zijn toch eeuwig', dat soort praatjes,
dan kunnen wij hem dwingen.

POSEIDON

Hoe dan wel?

PEISTHETAIROS

Wel, als die man een keer zijn munten telt
of in het bad zit, komt de wouw eraan

en ratst twee schapen bij hem weg, heel stiekem,
en brengt de god de dubbele hoeveelheid.

HERAKLES

Ik ben ervoor, de heerschappij aan hen
terug te geven!

POSEIDON

Vraag die domkop eens.

HERAKLES

Domkop, wil je wat voelen?

DOMMEGOD

Jou niet eens

stok meppie heef...

HERAKLES

Hij is het er mee eens.

POSEIDON

Als jullie tweeën voor zijn, ben ik ook voor.

tot Peisthetairos

Zeg, luister... van die scepter... dat is goed.

PEISTHETAIROS

Wacht. Er is nog iets waar ik net aan dacht.

Wat Hera aangaat, die mag Zeus wel houden,
maar mij moet hij dat meesteresje afstaan,
dat meisje...

POSEIDON

U wilt helemaal geen vrede!

Kom mee, naar huis!

PEISTHETAIROS

Het maakt mij weinig uit.

Zeg kok, je moet die saus wat zoetig maken.

HERAKLES

Poseidon! Idioot! Waar ga je heen?

Moeten wij oorlog maken om een vrouw?

POSEIDON

Wat dan? Wat moet er dan?

HERAKLES

Nou, vrede sluiten.

POSEIDON

Stakker. Je wordt bedrogen hier, dat zie je

toch wel? En jij wordt zelf de dupe, want
als Zeus zijn macht uit handen geeft, en sterft,
zit jij ook zonder iets. Jij erft toch alles
wat Zeus zal achterlaten bij zijn dood...

PEISTHETAIROS

O jee, wat zit hij u daar wijs te maken!
Kom hier eens bij me staan en luister goed:
uw oom daar neemt u beet, mijn arme man.
Volgens de wet erft u geen dooie stuiver,
omdat u bastaard bent en dus onwettig.

HERAKLES

Ik bastaard? Hoe bedoelt u?

PEISTHETAIROS

Nou, bij Zeus,
Hera was toch uw moeder niet? Wat dacht u?
Athene, de godin, is erfgename.
Wat niet zou kunnen als zij echte broers had.

HERAKLES

Mijn vader kan mij toch als bastaardzoon
een deel vermaken?

PEISTHETAIROS

Nee, de wet verbiedt 't.
Poseidon hier, die nu zo aan u trekt,
zal u het eerst als erfgenaam verdringen
zeggend dat hij als broer er recht op heeft.
Hier, ik citeer de wet van Solon even:
'Een onwettige zoon heeft geen rechten of privileges van bloedver-
wantschap, zolang er wettige zoons in leven zijn. Zijn er geen wettige
zoons, dan vervallen de bezittingen aan de dichtstbijzijnden in ver-
wantschap...'

HERAKLES

Heb ik geen enkel aandeel in 't vermogen
van Vader Zeus?

PEISTHETAIROS

Niet één, bij Zeus. Maar zeg 'ns,
werd u al door uw vader voorgesteld
aan broederburgers?³⁵

HERAKLES

Nee. Nee, inderdaad,
dat vond ik vreemd...

PEISTHETAIROS

Kijk maar niet boos naar boven.
Wanneer u bij ons blijft, geef ik u hier
de hoogste post, het toppunt van geluk.

HERAKLES

Dat meisje waar u over sprak daarnet...
U hebt gelijk, vind ik. Ik geef haar graag.

PEISTHETAIROS

En wat vindt u?

POSEIDON

Ik niet. Ik ben er tegen.

PEISTHETAIROS

Dan moet die domkop maar beslissen. Wel,
wat vindt u?

DOMMEGOD

Meisje grote heerserin
een vliegding geven...

HERAKLES

Ja, hij wil haar geven!

POSEIDON

Bij Zeus, niet waar. Hij zegt een vliegding geven,
omdat ze altijd vliegt, net als een zwaluw.

PEISTHETAIROS

Dus hoort ze bij de zwaluwen, vindt hij.

POSEIDON

Nu, jullie gaan je gang maar. Sluit maar vrede.
Ik houd m'n mond, als jullie dit zo willen.

HERAKLES

Wij gaan akkoord met alles wat u zei.
Kom mee nu, naar de hemel. Daar ontvangt u
de heerseres, de scepter en de rest.

PEISTHETAIROS *wijzend op de geplukte vogels*

Die beesten zijn precies op tijd geslacht.
Een heerlijk bruiloftsmaal.

HERAKLES

Wilt u misschien
dat ik hier blijf voor 't braden? Ga maar rustig.

POSEIDON

Jij braden, ja! Dat is geen braad-, maar vraatzucht.
Ga jij maar mee.

HERAKLES

Ik had het graag gedaan.

PEISTHETAIROS

Laat iemand zorgen voor een trouwkostuum.

Ze gaan allen hemelwaarts om straks terug te keren met de scepter. De vogels zingen nog een intermezzo.

VOGELS

Bij de Waterklok in Klikwijk
loopt een bende dieven rond
met hun praatjesmakersmond,
en zij zaaien, plukken, wieden,
brengen rotte vijgen voort,
en dat alles met hun tong,
veelal buitenlandse lieden,
Gorgiassen en dat soort,
praatjesmakelaars bij wie
men alom in Attika
al die tongenkletsika
uit moet snijden en verbieden.⁵⁴

*Een bode komt de komst van de nieuwe oppergod Peisthetairos aankondigen. De goden-
macht wordt door de Olympiërs aan de vogels teruggegeven.*

BODE

O voorspoedvogels, meer dan ik kan zeggen!
Vliegend driewerf geluksgevogelte!
Ontvang uw heerser in zijn rijk paleis.
Hij nadert, zoals nooit een flonkerster
stralend het gouden hemeldak nabijkwam,
nooit kwam de verre glans van zonnestralen
zo helder aan, zoals úw heerser komt.
Hij brengt een vrouw, wier schoonheid stilte wekt
en torst de bliksem, vleugelpijl van Zeus.
Een niet te duiden geur daalt langs de hemel,
een wonder schouwspel: ijle wierooksluieren
kronkelen prachtig tussen sluiers rook.
Hier komt hij zelf! Zing nu de schone klanken
van 't heilig lied, dat bij de Muze past.

VOGELS

Maak ruimte, maak plaats! Allemaal achteruit.
Ontvang in een kring onze bruigom en bruid.
Wat een pracht, wat een praal, wat een zegen
heeft de stad door uw huwelijk gekregen.

Grote grote voorspoed veel
valt de vogelenstad ten deel,
alles door die ene mens.
Haal hem met uw zangen in,
hem en ook zijn koningin.

Voor Hera in Olympia
werd de grote oppergod
van zijn hoogverheven troon
door de Muzen begeleid
met gelijke huwelijkszang.
Hymenaios, Hymene!⁵⁷

En met gouden vleugels aan
spande Eros stralend schoon
strak de wagenteugels aan
in de bruiloftsstoet van Zeus
en van Hera wonderschoon.
Hymenaios, Hymene!

Peisthetairos verschijnt in een feestelijke stoet

PEISTHETAIROS

Ik betuig u mijn dank
voor uw hulde, uw zang.
Uw woorden zijn mij een wonder.
Juich nu samen met mij
bij dit vuurwerk van Zeus,
dit vreselijk flinkerend bliksemgeruis
en helse gedonder.

VOGELS

Groot goudstralend bliksemlicht!
Pijl van Zeus, hemelse schicht!
O aardse donderslagen
dreunend met regenvlagen.
De aarde siddert onder zijn gericht!
Hij is nu onze leider,
zelfs Zeus z'n koningin zit hem ter zijde!
Hymenaios, Hymene!

PEISTHETAIROS

Nu, volg mij in de bruiloftsstoet,
iedereen met vleugels aan
om naar Zeus zijn luchtpaleis
en het huwelijksbed te gaan.

Reik mij je hand, mijn lieve bruid,
pak mij bij mijn vleugels beet,
dans met mij! Ik til je hoog
tot je door het luchtruim zweeft!

VOGELS

Alalala! Ioe ioe!

Wie zo mooi gewonnen heeft,
o hoogste macht, u juich ik toe!

Vogels

1. Een buitenlander die zich in Athene had gevestigd en er burgerrechten had verworven, verder onbekend.
2. Het betreft *Tereus* van Sofokles. In het mythologische verhaal is Tereus, koning van Thracië, zijn vrouw Prokne ontrouw en verkracht hij zijn schoonzuster Filomela; de vrouwen nemen wraak door hem het vlees van zijn zoontje Itys voor te zetten; als hij dat merkt en de vrouwen achtervolgt, veranderen zij in een zwaluw en een nachtegaal, hij in een hop.
3. De Atheners waren dol op ruzies en processen, zo laat Aristofanes vaker blijken. De volksrechtbanken telden vele juryleden, zogenaamde heliasten, waarvan hier eigenlijk sprake is.
4. Een snel zeilschip van de Atheense vloot, waarmee kort voor de opvoering van het stuk Alkibiades, de bevelhebber van het Atheense leger op Sicilië, naar Athene was teruggehaald om zich in processen te verdedigen.

5. Een tragediedichter.
6. Opuntios was een slecht bekend staande man. Zie ook noot 42.
7. Een Athener die veel geld verkwistte.
8. Ook in de Griekse tekst is sprake van een (Atheense) kapper en van een woordspeling, die als 'scheervogel' zou kunnen worden vertaald.
9. Waarschijnlijk omdat in zo'n aarden pot vuur en as zaten, maar de opmerking blijft onduidelijk.
10. De bevelhebber van de Atheense expeditie naar Sicilië, opvolger van Alkibiades (zie noot 4).
11. De Kerameikos- of Pottenbakkerswijk had ook een begraafplaats.
12. Het is onbekend op wie Aristofanes hier doelt.
13. Er moet een niet meer overgeleverde fabel over de kuifleeuwerik hebben bestaan, een variatie, lijkt het, op het wel bekende Foenix-verhaal.
14. Een Atheens strateeg, die zich zou hebben laten omkopen.
15. Tevens een waarzegger.
16. Zie ook noot 10. Hij had eerst tegen de Atheense expeditie naar Sicilië gepleit, was toen toch als een der leiders meegegaan en was veel voorzichtiger dan Alkibiades.
17. Een in Athene wonende filosoof, of liever Sofist (zie ook noot 54).
18. Een tragediedichter uit Bithynië.
19. Het gaat om een zekere Deïtrefes, die rijkdommen had verdiend met een nieuwe uitvinding.
20. Citaat uit een tragedie van Aischylos, *De Myrmidonen*, waarvan slechts fragmenten over zijn.
21. Sparta's naam lijkt op het Griekse woord *sparton*, esparto-gras, een goedkoop soort touw waarmee bedden werden gespannen.
22. Atheners die niets bezaten, maar wel deden alsof. Hun opscheperijen worden vergeleken met het—onwaarschijnlijke—mythologieverhaal over de strijd tussen de Olympiërs en de Giganten in de vlakte van Flegra.
23. Een veelbespote, verwijfde Athener.
24. Kennelijk begeleidde de acteur die voor kraai speelde ook op de fluit de vogelzang; fluitspelers deden vaak een speciale mondband om, en deze zat nu wellicht over het kraaienmasker heen.
25. Bondgenoot van Athene.
26. Voor officiële gebeurtenissen, zoals de stichting van een stad, overwinningen of herdenkingen, schreven dichters vaak hymnen of oden;

Aristofanes zou in de hiervolgende verzen speciaal de dichter Pindaros nabootsen.

27. Een bekende waarzegger van ongeveer 500 v.Chr.

28. Een spreekwoordelijke uitdrukking: die twee steden lagen al zo dicht bij elkaar dat er geen andere stad tussen kon liggen.

29. Meton was een wiskundige/astronoom uit Aristofanes' tijd.

30. Een der Zeven Wijzen, ook astronoom.

31. Hoofd van de belastinginspecteurs in Athene; zijn naam is ook uit andere bronnen bekend.

32. Een Perzische gouverneur of stadhouder. Aristofanes doelt hier op politici die met de Perzen konkelden.

33. Urnen werden gebruikt als collectebussen, vooral in vergaderingen om stemsteentjes te verzamelen, maar in dit geval waarschijnlijk om geld op te halen.

34. Een dichter uit de eerste helft van de vijfde eeuw. Hij had om de een of andere reden uit Athene moeten vluchten, en er was een beloning uitgelooft voor wie hem te pakken kon krijgen.

35. Men moet hier denken aan de afbeelding op de Atheense munten; het zilver voor die munten werd gehaald uit de mijnen bij Laurion.

36. Een puntgevel dus, als van tempels.

37. De genoemde Atheners waren ongetwijfeld rijke snobs met dure (paard en) wagens.

38. Vergelijk noot 4.

39. In een verloren gegaan stuk, waarvan we alleen de titel, *Likumnios*, kennen.

40. Amfion was de echtgenoot van Niobe; hun huis en familie werden gestraft voor Niobe's hoogmoed.

41. Een van de Giganten, die tegen Zeus rebelleerden, heette Porfyrión ('waterhoen' of 'flamingo').

42. Een eenogige verrader, ook genoemd op bladzijde 295, noot 6.

43. De hele volgende passage staat vol met citaten en liederen uit toneelteksten en andere bronnen, vooral wanneer de dichter verschijnt op bladzijde 179.

44. In Athene waren jongeren verplicht hun ouders te onderhouden; Peisthetairos is de jongen dus ter wille.

45. Deze rijke Athener moest dus optreden als 'choreeg', iemand die de koorleden betaalde en de kosten van toneelopvoeringen op zich nam.

46. Een textiel-stad.

47. Kraanvogels en pelikanen zouden een steen in hun bek nemen, als ze verre tochten maken, om in de lucht in evenwicht te blijven.
48. Zie noot 19.
49. Vaker bespot om zijn lafheid en gulzigheid.
50. Dit volk leefde op de Balkan (het huidige Bosnische gebied, voor een groot deel) en bestond van (zee)roverij.
51. De woordspeling in het Grieks is even flauw: Prometheus noemt de barbaarse goden daar 'de Triballoi', een stam uit Thrakië, en Peisthetairos brengt die naam in verband met een daarop lijkende Griekse vloek.
52. Timon was voor de Atheners een bekende kluizenaar en mensenhaater.
53. Dit koorlied is, evenals zijn spiegelbeeld op bladzijde 196, voor ons wel erg 'gedateerd': Pisander was een Atheens politicus die weinig karakter (ziel) getoond had. In de onderwereld, waarvan de ingang in het mythisch land der Skiapoden ('Schaduwvoeten') lag, ontmoet hij niet zijn eigen ziel, maar wel die van Chairefon, een vriend van Sokrates, bleek en mager als een vleermuis of als een geest.
54. Een Atheense politicus, die zijn mantel tot op de grond liet vallen om zijn kromme benen te verbergen.
55. Zoons die meerderjarig werden, werden door hun vader ingeschreven bij een soort broederschappen.
56. Zie ook noot 53. Dit lied bespot de Sofisten, zoals de genoemde Gorgias, en de Sykofanten; de eersten waren een soort rondtrekkende filosofie-leraren die hun leerlingen praatvaardig maakten en herhaaldelijk door Aristofanes worden bespot, vooral in zijn *Wolken*; de Sykofanten waren lieden die allerlei mensen verklekten en voor de rechtbank — waar de waterklok de pleittijden aangaf — sleepten.
57. Naam van een huwelijksgod, die in bruiloftsliederen werd aange-roepen.

Kikkers

1. Komiediedichters uit Aristofanes' tijd.
2. Men verwacht hier: zoon van Zeus.
3. Slaven die in de slag bij de Arginusai (406 v.Chr.) hadden gevochten, tot meerdere glorie van Athene, hadden de vrijheid en het burgerrecht van Plataiai verkregen.

notes:

ily cere- cahiers is a collection of texts (fragments). it is a branch of the collective *it is part of an ensemble*. these texts function as starting points for dialogues within our practice. we also love to share them with guests and visitors of our projects.

the first copy of *ily cere- cahier 47* was printed in september 2026

1	the artist as producer in times of crisis	okwui enwezor
2	the carrier bag theory of fiction	ursula k. le guin
3	arts of noticing	anna lowenhaupt tsing
4	whatever & bartleby	giorgio agamben
5	notes toward a politics of location	adrienne rich
6	the intimacy of strangers	merlin sheldrake
7	the zero world	achille mbembe
8	why do we say that cows don't do anything?	vinciane despret
9	nautonomat operating manual	raqs media collective
10	on plants, or the origin of our world	emanuele cocchia
11	hydrofeminism: or, on becoming a body of water	astrida neimanis
12	the gift and the given	eduardo viveiros de castro
13	the three figures of geontology	elizabeth a. povinelli
14	what lies beneath	george monbiot
15	sculpture not to be seen	elena filipovic
16	the onion	kurt schwitters
17	tentacular thinking	donna j. haraway
18	toward a symbiotic way of thought	vincent zonca
19	living with birds	len howard
20	why look at animals?	john berger
21	quantum listening	pauline oliveros
22	politics of installation	boris groys
23	some notes on drawing	amy sillman
24	depiction, object, event	jeff wall
25	cyber-teratologies	rosi braidotti
26	love your monsters	bruno latour
27	arts of living on a damaged planet	multiple authors
28	what is it like to be a bat?	thomas nagel
29	dazzling diversity: the biology of chiroptera	tessa laird
30	what is an owl?	stephen moss
31	the gender of sound	anne carson
32	the euphio question	kurt vonnegut
33	listening to the tree of life	karen bakker
34	organic music societies	multiple authors
35	klittenbandjes	hay wijnhoven
36	rachel carson	a fable for tomorrow
37	listening music	john maus
38	wolf trilogy	angela carter
39	over leven	sander turnhout
40	hele dagen tussen levende wezens	estelle zhong mengual
41	the earthly community	achille mbembe
42	riding the blinds	maggie nelson
43	notes on gesture	giorgio agamben
44	the living mountain	nan shepherd
45	the ecological crisis as a crisis of sensibility	baptiste morizot
46	death of a moth	virginia woolf
47	the birds	aristophanes

